

Kik azok a törökországi aleviek és bektásiak?

Napjainkban a Török Köztársaságban több, mint 15 millió bektási-alevi felekezetű muzulmán él, akikről — valljuk be őszintén — elég keveset tudunk, és jelentőségükhöz mérten nem eleget foglalkoztunk. Ez az iszlám felekezet, azaz „tarikát” kerüli a feltűnést, nincsenek dzsámijai, nem szól a müezzin napi ötszöri imára szólítva a híveket, nem úgy tartják a ramazán böjtjét, mint a szunniták, nem morzsolgatják kezükben a tespihet, a nők még falun sem takarják el arcukat. Felületesen csak ennyi a különbség, de valójában kik is ezek a bektási-aleviek és mi a vallásuk?

Elég nehéz pontos ismereteket szerezni erről az alapjában sífta gyökerekkel rendelkező, de mégis jellegzetesen törökországi török-iszlám felekezetről. (A síftákra jellemző a „takiyya”, azaz az óvatosság és körültekintés elve, amely szerint bizonyos esetekben nem kell nyíltan vállalniuk a hitet, hanem még színleléssel, esetleg annak megtagadásával is védeniük kell önmaguk és a gyülekezet érdekét.)

Összejöveteleiket este, magánházaiknál tartják, és csak a „cem”-hez (gyülekezethez) tartozók tudják annak idejét és helyét. Idegenek, nem közéjük tartozók nem vehetnek részt rajtuk, bár egyes vidékeken a jelöltek látogathatnak meghatározott összejöveteleket, de a valódi „cem”-hez és „semah”-okhoz (táncokhoz) csak a már felvettek, beavatottak csatlakozhatnak.

Az egyes városnegyedekben, falvakban működő vallási közösség vezetője a bektásiaknál a „baba” — Gül Baba is az volt Budán* —, akit a gyülekezet választ, az aleviekénél pedig a „dede”, mely tisztség öröklődik, tehát apáról fiúra száll. A bektásiak és aleviek eszmerendszere, bár az iszlám sífta ágazatához áll legközelebb, korántsem olyan merev, mint az irániaké. A bektásiak Hadzsi Bektás Velit tartják szervezetük alapítójának, aki Horaszánból érkezett Anatóliába, és személye köré a valóságos események mellé számtalan legenda fonódott. Irodalmi munkássága részben ismert, bár a szigorú forráskritikai elemzés sok betoldást, kiegészítést tárt fel. Az aleviek nem fogadják el a bektásiak minden szabályát, annál is inkább, mivel csak utóbbiaknak voltak tekkék (kolostorai) és derviseik (szerzeteseik). Ma Törökországban egybemosódik a két irányzat. Atatürk feloszlatta a bektásiak „kolostorait”, így kényszerűen mindkét felekezet népi vallássá vált. Az egyes cselekmények, tisztségviselők elnevezése egyrészt azért változik, mert bektási vagy alevi eredetű, másrészt azért, mert Anatólia más-más tájain a közösségek kifejezései eltérnek. Érdekességként megemlíthető, hogy „titkos” nyelvet is használnak egymás közti érintkezésükben.

Minden egyes közösségben 12 szolgáló tisztségviselő van, akiknek pontosan meghatározott a feladatkörük, így például: „ferrag”, aki a helyiség tisztaságáért, „sofraci” az asztal terítéséért felel, míg a „saz”-zal kísért énekes imát a „zâkir” mondja. A gyertyagyújtó-oltó, a „cerağcı”. Munkájukat részben a vezető irányítja, részben a számukra jól ismert „liturgiá”-ból következik.

Összejöveteleiken megünneplik a sífta muharrem, azaz Mohamednek a Kerbela melletti csatában elesett unokájának, Hüsejnnnek a gyászünnepét, valamint az iráni naptár szerinti nevrúzt, mely az új esztendő, illetve a tavasz ünnepe. A böjtöt (ramazan) és áldozatot (kurban bayrami) nem úgy tartják, mint a szunniták, így például egyes helyeken a muharrem első 10 napján keresztül úgy böjtölnek, hogy vizet sem isznak, nem borotválkoznak, a házasságtól tartózkodnak, mindenféle szórakozás szünetel. E napokban a köszöntésük: Ya İmam! Erre a válasz: Ya Hüseyin!

Kevés évente visszatérő ünnepük ellenére gyakran tartanak összejöveteleket, és bőven van alkalmakhoz kötődő ünnepélyes szertartásuk, mint az újszülött gyermek névadása, a körülmetélés, az iskolába menés és a haláleset. Igen fontos a beavatási szertartás, melyet csak a szabad akaratból jelentkezőknél lehet megtartani 18 éves kor betöltése után, valamint a különféle táncos gyülekezések, mint a „koldan kopan erkani” az új hívek részére — akik a régebbiek összejöveteleit még nem látogathatják; a legnépesebb az „ayn-ül cem”, azaz a személyes és közösségi kérdések megtárgyalásával egybekötött beszélgető lakoma és tánc, de az egyik legérdekesebb az ítélező gyűlés, a „düşkün meydani”, melyen a vezető szabja ki a büntetést — az alevi-bektásiak ugyanis csak külső kényszerből mennek bíróságra, maguk bírósági pert nem kezdeményeznek —, ami legsúlyosabb esetben a közösségből való végleges kiközösítés is lehet.

A gyülekezetben a nők a férfiakkal egyenrangúak. Két legendával is igazolják e nézetük eredetét és helyességét:

Az első Mohamed személyéhez fűződik. Eszerint amikor Mohamed megjárta a mennyországot, s onnan visszatért, a Negyvenek társaságát kereste fel. Bezörgetett, mire belülről azt kérdezték: „Ki vagy?” „A próféta vagyok” válaszolta. „Prófétáj a hívek gyülekezetében!” volt a felelet, mire Mohamed így szólt: „A szegények szolgája vagyok!” Erre betessékeltek, hellyel kínálták. 39-en voltak egy helyiségben. Mohamed, aki véletlenül Ali mellé ült le, de nem ismerte fel, megkérdezte: „Ti kik vagytok?” „Valamennyiünk útja és lelke egy irányba halad, mi vagyunk a negyvenek. Mind egyek vagyunk és egy mindannyiunkért.” — mondták. „Mi ennek a bizonyítéka?” — „Ha egyikünk vérzik, mindannyian vérzünk” mondták, majd Ali késsel megvágta kinyújtott karját, s az vérezni kezdett. Ugyanakkor a tetőn keresztül is vér csöpögött a szobába, ugyanis egyikük — Szelman Fariszi — kint volt, és onnan folyt a vére. Amikor bejött, egy szem szőlőt hozott, és odaadta Mohamednek e szavakkal: „Szegények szolgája, osszad el ezt a szőlőt közöttünk”. Gábrriel arkangyal morzsolta szét a szőlőszemet, abból szörbetet készítettek, azt megitták, majd mindannyian táncolni kezdtek (sema). Mohamed is csatlakozott a tánchoz, turbánja (sark) kibomlott, azt negyven részre osztotta, melyet a táncolók a

(Folytatás a 8. oldalon!)

* Lásd Hóvári János: Rózsa Apó című írását a Török Füzetek 1. évfolyam 1. számában

derekukra kötöttek. A nagyven között volt Ali felesége, Fatma is. Tánc közben „Hu”-t, azaz Őt kiáltottak és ezt énekeltek: „Valóság a mi táncunk nem játék; a szeretet állapota ez, nem játék”.

A másik legenda a Sulucakarahöyükben a 13. században megtelepedő Hadzsi Bektás Veli legendacsokrából származik. Bektás fáradt és éhes volt, meglátta őt Idrisz Hodzsa felesége, Kadindzsi Ana, aki egy kútnál mosott. Ekkor hazaszaladt, és maradék kevéske olaját és kenyérkéjét elhozta. Bektás imádkozni kezdett: „Töltődjön fel, ki ne ömöljék, szaporodjék, hiánya ne legyen!” Estére a csupor színültig telt olajjal, mire a fiatalasszony anyósának álmélkodva kiáltotta: „Anyá, megtelt!” (Ana dolu... ez egyébként Anatólia népetimológiája!) Idrisznak és feleségének nem volt gyermeke, Bektás imádkozott és így került Kadindzsi Ana áldott állapotba. Bektás vallási közösségének első két tagja Anatóliában egy házaspár lett, és ebben a legendában Bektás után az asszony a főszereplő.

Bektásnak, a rend (tarikát) alapítónak, több olyan tanítását őrizte meg a szájhagyomány, amely a nők fontosságát hangsúlyozza. Így pl. „A nőket taníttassad, mert az a nemzet, melyben a nők nem tanulnak, nem emelkedik fel.” Közmondássá vált: „A fészket a nőtény madár készíti”, továbbá: „A nőtény oroszlan nem oroszlan-e?” stb.

A nők elnevezése a közösségben „baci” azaz nőtestvér, nővér. Egyes vidékeken a vezető balján ülnek, azonban általában vegyesen, esetenként férjük jobbán (!) is. Gyülekezeti vezetővé azért kevés nő vált, de évszázadok során sok híres női költő vallásos verseit (nefes) énekeltek. A közösségben biztosított egyenlőség és egyenjogúság eredménye, hogy a válás szinte ismeretlen az alevi-bektási népesség körében.

Az iszlám általában elveti a vallásos zenét és a gyülekezeti éneket, nem így az aleviek. A már ismertetett legenda szerint Mohamed is együtt énekelt és táncolt a Negyvenekkel. Az anatóliai összejövetelek fontos, mondhatnánk legfőbb alkotórésze a zene, az ének és a tánc.

Az egyes liturgikus részeket zene és énekes imádság köti össze, illetve tagolja. A zenész szertartásosan tiszteli meg négyhúros pengetős hangszerét (saz, bağlama), meghajrással veszi kézbe, megcsókolja stb. A gyakrabban énekelt imák között 14-16. századi költők versei is szerepelnek, így Júnusz Emre, Hadzsi Bajram Veli, Kajguszuz Abdal, Ásik Pasa, Kul Himmet stb., de napjainkban is folyamatosan írják-szerzik a népi énekesek (aşık, ozan) ezeket az egyszerű imákat, amelyeket az éppen időszerű események, gondok ihletnek, és töltenek meg.

Még kirívóbb az iszlám megszokott világából a férfiaknak nőkkel együtt párban járt, változó, gyorsuló négyütemű közös tánc. Valójában ez a tánc: imádság. Az emberszeretet, a megbecsülés kifejezése. Ebből a mozgásból hiányzik az erotika, a párok nem érnek egymáshoz, sem kézfogás, sem átölelés (derék, váll) nincs benne. A „felkérés” módja is szertartásos, vagy az erre kijelölt vezető választása szerint történik, aki pl. hosszú botjával megérinti a táncba hívott fejét.

A táncolók sohasem fordítanak hátat a vezetőnek (dede, baba, mürid), hanem előtte elhaladva tiszteletet adnak neki (niyaz), amelynek leggyakoribb formája az, hogy a jobb láb nagyujjával rálépnek a baléra, jobb kezüket felül keresztben áteszik a balon úgy, hogy nyitott tenyerük a vállukig ér, s közben enyhe főhajlítást végeznek. Mivel a török dalok legtöbbször végén felhangzik a szerző neve, ennél a dallam-sornál megállva tisztelegnek. Hítük szerint nem a dzsámikban

látható, épített fülke (mihrab), azaz az imádkozás mekkai iránya (kible) a fontos, hanem az ember, akiben Isten jelen van.

A tánc további érdekessége, hogy hangos kiáltások kísérik, ami a magyar folklórból ismeretes csujogatáshoz hasonlít ugyan, de céljuk és tartalmuk egészen más. A Fethiye (Dél-Nyugat Anatólia) környékén lakó tahtaci rendhez tartozók 40 személyes tánca (semah) során az énekek egyes szakaszai után „şah”, „Ya Şah”, „Haydar, Haydar” szavakat kiált valaki („dem tutmak”-nak nevezik). Valószínűleg ebből a szokásból fejlődött ki a kezdetleges többszólamúság ebben a körben, amikor a fenti szólásokat először kánonban, majd második szólamként éneklék. Sajnos nincs lehetőség a sokféle táncot, szertartást és szokást ismertetni, mert még az egyes tájegységek között is jelentős eltérések mutatkoznak a különbségekben.

Majdnem minden összejövetele van közös étkezés, mely előtt bort vagy pálinkát is isznak. Muğla körzetében az első pohár tartalmát a tűzhelyre hinti a halottak számára az ital kínálásával megbízott (şemsi), majd jobb kezében a palackkal, baljának tenyerén a poharat úgy tartja, hogy tartalma nem látszik. Először a 12 tisztségviselő iszik, majd a hívek, az ital alkohol tartalmára is tekintettel annyit és annyszor, hogy felszabadítsa, de ne gátolja gondolkodásukat.

Az étkezés, mint minden mozzanata az együttlétnek, imádsággal kezdődik. Az ételeket részben magukkal hozzák (édességek, gyümölcs stb.), részben ott készítik, mert gyakran összefügg az áldozati juh-vágás szertartásával. A terítésnek is van rendje, úgyszintén az étkezésnek. Például a kanalat homorulatával felfelé kell elhelyezni, mivel az a felülről jövő áldásra nyitottságot jelképez stb. Étkezés, ivás, éneklés és tánc közben megszűnik a beszélgetés, eloltják az esetleg égő cigarettát. Az asztaltól eltávolozni csak kérésre adott engedéllyel lehet, és felállva, majd visszatérve tiszteletet adnak (niyaz) az asztaltársaságnak.

Szertartási gyakorlatuk között fontos szerep jut a gyertyagyújtásnak, a gyertyák elhelyezésének a vezető, a tisztségviselők helye előtt, az asztalon stb. Az összejövetele végét a gyertyák eloltása (mum söndürmesi) jelzi, s ez évszázadok óta alaptalan vádaskodások forrása. Ugyanúgy és ugyanazzal a váddal illetik őket, mint valamikor az őskeresztényeket, majd a felső itáliai keresztény puritán szektás mozgalmakat, nevezetesen, hogy a sötétben fajtalanokodnak, korra, rokonságra való tekintet nélkül vérfertőzést űznek. Ez a vád ma is sokszor elhangzik az elfajult „hivatalos” egyháziak szájából. Erre számtalan közmondásuk egyike ad választ: „Aki a követ dobja, az közülünk való, aki dobhatja, az nem való közülünk”. Gondoljuk csak el, milyen sokrétű ez a bölcsesség! A különféle (köz)mondások éltetik ezeket a közösségeket és világosabbá teszik hittételeiket. Példának csak néhányat idézek: „Három lélek egy gyülekezet” (Üç can bir cem); „Kezed, nyelved, derekad ura légy!” (Eline diline beline sahip ol!); ismét több jelentésű, hiszen az „el” környék, táj, sőt ország jelentésű is, a „dil” nemcsak a beszéd szerve, de az (anya)nyelvet is jelöli, a „bel” értelmeinek pedig nemcsak a nem erkölcsöz van köze, hanem ahhoz is, amit a magyar „derék” jelzővel illetünk. Az alevi-bektási filozófiát talán legjobban kifejező szólás így hangzik: „Önmagadtól elvettelek, neked adtalak vissza: Nyissad fel szemed, ébresszed fel lelked!” (Seni senden aldım, sana verdim; Açı gözünü, uyandır canını!)

Ennek a népi vallásosságnak nincs kidolgozott tantétel rendszere, ahogyan azt mi, nyugati keresztények elvárnánk.

Filozófiája (?), mint Júnusz Emréé, a tasavvuf — misztikus — neoplatonizmus. Egy figyelemre méltó magyarázatot ismertetnek dr. Bedri Noyan ma is élő, könyveket és cikkeket író izmiri orvos könyvéből, aki egyben bektási dede-baba. „Négy kapu van, s ezeket sokféleképp lehet magyarázni, de mindnek egy a végső értelme. Így szól az egyik magyarázat: ha valaki olvas arról, mi is a cukor, ez tudás, egyfajta ismeret (ilm) (1. kapu); ha valaki kézbe is veszi a cukrot, megnézi, tapogatja (ayn) (2. kapu); ha még meg is kóstolja, él vele (3. kapu); de ha elérkezik a valósághoz, és azt mondja „cukor vagyok”, akkor ez maga a teljesség (4. kapu).” Egy más magyarázat szerint: A világra jönni, tanulni (1); megválni a hibáktól, bűnöktől (2); a tanultakkal úgy élni, hogy a környezetemnek szolgálók, hazámnak és az emberiségnek (3); örök életre születni, semmi sem marad meg, minden egyé válik (4).

Annak ellenére, hogy a rendnek szerzetesei is voltak, akik tanították ezt a filozófiát, és hogy ma is számtalan értekezésük foglalkozik vallási, szervezeti, elméleti és történelmi témákkal, van saját folyóiratuk, most gyűjtenek saját televízió- és rádióadás megindítására. Folyamatosan alakulnak helyi szervezeteik, nemcsak a nagyvárosokban, szinte városnegyedenként, hanem azon falvakban is, ahol van alevi közösség, vagy a hagyomány szerint a helységnek köze van valamelyik középkori misztikus íróhoz, költőhöz. Az alevi-bektási szervezetekhez tartozók életvidám, közösségi és kifejezetten török nemzeti elkötelezettségű emberek. Gyülekezeteikben a szeretet jegyében minden törökországi kisebbség megtalálható. Ankarában olyan összejövetelen vettünk részt, ahol láz, cserkész, kurd és természetesen török származásúak beszélgettek a „dede” vezetésével, többek között az akkor kitört öbölháborúról is. Kurd fiú kísérté „saz”-on a láz leány (egyetemista) énekeit. Természetes, hogy bennünket magyarokat is szívesen láttak — volt ajánlónk, aki odavezetett és bemutatott, előzetesen engedélyt szerezve látogatásunkhoz.

Büszkék arra, hogy szertartásaik nyelve török és nem arab, török dallamokra ősi és új török verses-énekes imákkal (gülbank, nefes) dicsérik az Istent és tisztelik „a világ 77 nemzetét”. Távol áll tőlük mindenféle vallási külsőség tisztelete és furcsán keveredik egyfajta misztikus-realisztikus egység-

be. Befejezésül ezt a különösséget szemléltetném egy-két anekdotájukkal (fikra), amelyből számtalan forog közszájon.

Látja egy vallásos buzgó, hogy egy bektási a ramazán idején nyugodtan és nyíltan falatozik:

— A szent ramazánban vagyunk!

— Mi közöm hozzá? - így a bektási.

— Te nem vagy mohamedán? - kérdi a buzgó csodálkozva.

— Mi közöd hozzá! - a rövid válasz.

A bor készítése tilos volt a birodalomban. Egyszer a padisah személyesen indult ellenőrzésre és látta, hogy egy bektási préseli ám a szőlőt, edényekbe töltögeti a préslet. Megállt és kérdőre vonta a szemrebbenés nélkül foglalatostkodó bektásit.

— Miért töltöd a lét edényekbe?

— Azért, hogy az edényben ecet legyen — válaszolt a bektási.

— Azt mondd ecet? S ha netán bor lesz belőle? — így a padisah.

— Azt most még csak Allah tudhatja! — somolyodott el a bektási.

Ramazán idején a bektásit levélben estebédre (iftar) hívta meg egy jóbarátja.

A vacsora után a házigazda így szólt:

— Nosza menjünk a dzsámiba imádkozni!

A bektási előkapta a meghívólevelet, forgatja, nézegeti:

— Barátom, a meghívás vacsorára szól, nem imára!

Egyszer egy bektási az olajfaligetben sétált, az egyik ágról leszakított egy zöld olajbogyót, hogy megegye. Ám az olyan keserű volt, hogy nagy pőfúzás közt kiköpte. Az egyik olajfa árnyékában egy vallásos buzgó üldögélt, és azonnal kiabálni kezdett:

— Hogyan merészeled szidalmazni azt az olajbogyót, amelyet Allah a könyvében magasztal?

— Allahom, Allahom! — mondta erre magában a bektási — mielőtt könyvedben magasztaltad volna, előtte legalább megköstöldtad volna!

Adorján Imre

KULTURÁLIS HÍREK * KULTURÁLIS HÍREK * KULTURÁLIS HÍREK

A Fővárosi Művelődési Ház és a Magyar-Török Baráti Társaság közös rendezvényeként „Törökországi dallamok” címmel előadás volt március 8-án a Fővárosi Művelődési Házban. Az est vendége Onur Toparlak előadóművész volt. A műsorban az előadóművész a török népzenei dallamok mellett török és magyar költők énekelt verseit, valamint saját szerzeményeit mutatta be. Az előadás alatt Hüsnü Atasoy török fotóművész diáképei kerültek bemutatásra.

Jale Vural festőművész kiállítása látható a Fészek Galériában (Budapest VII., Kertész u. 36.) 1995. március 28-tól április 7-ig.

Jale Vural a törökországi Cumaliköyben született, İzmirben diplomázott, majd dolgozott művészeti tanárként. Részt vett 1986-ban a Salzburgi Képzőművészeti Nyári Akadémián, majd a Nürnberg-i Képzőművészeti Akadémián tanult 1989-ben. Jelenleg a Magyar Képzőművészeti Főiskola vendéghallgatója.

A kiállított képein geometrikus formák és minták láthatók, a képkötő elemek tér- és szerepcseréjéből Jale Vural festményei új harmóniát, új jelentést nyerne.

Kortárs török művészek mutatkoztak be 1995. március 31-én a Török Fürdőben, valamint az „Újlak” csoport kiállítóhelyiségében. A Török Fürdőben installációkat, az „Újlak” kiállítóhelyiségben pedig festményeket láthatott a közönség.

„Kirgizisztáni arcok és hímzések” címmel kiállítás nyílt a Néprajzi Múzeumban.

Szőnyegkongresszus

Isztambulban, 1994. október 14-17 között rendezték meg a II. Nemzetközi Török és Közép-ázsiai Szőnyegkongresszust. Ismerve a törökországi és közép-ázsiai szőnyegkészítő művészetet, nem is találhattak volna a csodálatos, műemlékekben gazdag, a korábbi tradíciókat folyamatosan megőrző metropolisznál alkalmasabb helyet egy széles körű, tudományos kongresszus megtartására.

A kongresszus és a hozzá kapcsolódó szőnyegkiállítás a Harbiye Kültür Merkezinde (Harbiye Kulturális Központ) kapott helyet, pontosabban az Askeri Múzeumban (Katonai Múzeum), a Taksim tértől mintegy tízpercnyi távolságra.

A kongresszus védnöke Süleyman Demirel, a Török Köztársaság elnöke volt, a szervező bizottság elnöke pedig Prof. dr. Nejat Diyarbakirli, a Mimar Sinan Egyetem Török Művészettörténeti Intézetének igazgatója.

Mintegy huszonkilenc ország résztvevői voltak jelen, összesen kilencvenhárman tartottak előadást, vagy mutakoztak be a poszter-szekcióban. Az előadások párhuzamosan, három külön szekcióban folytak, szinkron tolmácsolással (angol, német, török nyelven). Az előadások közötti kényszerű szünetekben közvetlen beszélgetésre volt lehetőség a résztvevő szakemberekkel, gyönyörködni lehetett a szebbnél szebb kiállítási tárgyokban (amelyeket — mellesleg — meg is lehetett vásárolni). A kiállításra a közép-ázsiai köztársaságok legjobb darabjaiból hoztak el különféle textiliákat és mutatták be, fáradhatatlanul, kedvesen magyarázva el minden egyes érdeklődőnek a darabok főbb jellemzőit.

Magyarországról Batári Ferenc művészettörténész „The Special Structure of a Group of Kula Carpets” címen tartott színes diavetítéssel illusztrált előadást, az ún. Kula szőnyegeknek a budapesti Iparművészeti Múzeumban lévő egyik csoportja jellegzetes struktúrájáról. Nagykáldy Attila vegyész, egy izgalmasnak ígérkező témával hívta fel a hallgatóság figyelmét „Colourimetric analysis of Anatolian and Caucasian Carpets by CIELAB Instrumental Method” című előadásában. Az általa kidolgozott módszer lehetőséget kínál a korai szőnyegek objektív kormeghatározására. Mátéfy György, a MNM főrestaurátora, a Képzőművészeti Főiskola tanára „The Typical Edge-Weaving Technique of

the Transylvanian and Other Early Ushak Carpets” címen mutatta be a poszter-szekcióban rajzokkal, színes fotókkal, magyarázószöveggel a több éves vizsgálatait során megfigyelt jellemzőjét az egyes korai anatóliai szőnyegeknek, amely szintén technikai oldalról kínál megbízhatóbb készítési hely és datálási lehetőséget.

A kongresszus alatt gazdag program keretében vehettünk részt a kiállításokon (pl. a Büyükdereben lévő Sadberk Hanım Müzesi — egy magánmúzeum — gazdag anyagának megtekintése). A „Gala yemeği”-re (búcsú bankett) Prof. dr. N. Diyarbakirli kaptunk meghívót. A Boszporusz parti, engem egy óriási jurtára emlékeztető, elegáns étteremben, kötetlen baráti beszélgetés közepette szolgálták fel a török konyhaművészet remekeit. A vacsorát misztikus, keleti zene követte, amelyre egy fátylakba burkolt szépséges táncosnő libegett a táncparketre (illetve Diyarbakirli professzorék asztalára), ahol a férfi résztvevők zenét is túlszárnyaló fényképezőgép kattogása, vaku villogása közepette, majd fél óra hosszat

gyönyörködhattunk a mesés Törökország kultúráját ily módon is reprezentáló táncművészeti produkciójában.

A kongresszust követő tanulmányi kirándulásokon Anatólia legszebb tájaival, műemlékeivel, gazdag múzeumaival ismerkedhattunk meg. A lenyűgöző Eskigümsü bizánci kori, sziklába faragott kolostorával, csodálatos épségben megmaradt freskóival, a Niğde-i, több száz éves szövömanufaktúrával, amely már a szultáni udvar számára is készített szőnyeget, s ma is folyamatosan szövik a jellegzetes darabokat. Niğde szeldzsuk kori dzsámijának finom művű kőfaragványával, Konya Mevlâna-kori épületeivel és más nevezetességeivel, a szintén a szeldzsuk korból szinte teljes épségben megmaradt, Sultanhaniban lévő karavánszerájával, az ankarai Hittita Múzeum gazdag, Kis-Ázsia több ezer esztendő kultúrájának megmaradt eszközeivel. Nem is szólva az útközben elsuhanó, változatos tájak szépségéről, mint például a Tuz Gölü hosszan elnyúló, havas tájának tűnő látványa.

Ezúttal is szeretnénk köszönetet mondani mindenkinek, aki erkölcsileg és anyagiilag támogatta a kongresszuson történő részvételünket.

— Mátéfy Györgynek

Török olvasósarok a könyvtárban

Angyalföldön, a Dagály utcában működik több mint egy évtizede Budapest egyik legszebb közművelődési könyvtára. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár részeként minden magyar állampolgár számára hozzáférhető, kölcsönözhető és helyben használható könyveket, térképeket, folyóiratokat, újságokat, hanglemezeket (fekete-lemez, CD-lemez), hangkazettákat, videokazettákat, diákat kínál az érdeklődőknek. Kiemelten gyűjtik a néprajzi és földrajzi tartalmú könyveket és egyéb dokumentumokat. E témakörök mindig jó lehetőséget teremtenek, hogy hazánk határain túl más népek, nemzetek kultúráját, hagyományait, földrajzi viszonyait megismerjünk az érdeklődő közönséggel.

Így kerültünk a 90-es évek elejétől azóta is tartó jó kapcsolatba a Magyar-Japán Baráti Társasággal. Könyvtárunkban egy ún. „japán-sarok” alakítottunk ki, ahol együtt megtalálhatók a Japánról szóló művek, japán szerzők művei, újságok, folyóiratok, zenei- és nyelvi hangkazetták, térképek, programok, ajánlások. A „japán-sarok” a főváros vonzáskörzetén túl az ország más pontjain is felkeltette az emberek érdeklődését. Többször fordultak hozzánk Szegedről, Győrből, a Magyar Rádióból és Televízióból különféle dokumentumokért. Japán nyelvtanfolyamunk nagyon kedvező áron tudott elindítani embereket a nem éppen könnyű nyelv elsajátításában.

Talán ez adta az ötletet a Magyar-Török Baráti Társaság képviselőjének, hogy könyvtárunkkal felvegye a kapcsolatot — a könyvtár elképzeléseivel is összhangban —, és a japánhoz hasonló „török-sarok” kialakításáról meginduljon az eszmecsere.

Tudvalevően az utóbbi évtizedekben a turizmus egyik kedvelt területe a Törökországba irányuló utazás. Örömmel szolgálunk, ha egyre többen azért

Kunkovács László etnofotográfus kiállítása

Március 17-én nyílt meg Kunkovács László etnofotográfus kiállítása a Néprajzi Múzeumban. A „Mongol Altaj kazakjai” című kiállítást dr. Erdélyi István régész, egyetemi tanár nyitotta meg. A professzor megnyitójában beszélt a pásztor élet sajátosságairól, és párhuzamot vont a régi magyar és Mongólia egyes részein még mindig meglévő ősi életforma között. A megnyitón szép számban megjelent közönség figyelmét külön is felhívta a kitűnően fényképezett fotókon megörökített ősi életformákra, és az azokon látható tárgyakra. Ezek elmélyült és alapos tanulmányozást kívánnak.

A megnyitóbeszéd után együtt tekintettük meg a kiállítást, és szerencsénkre a fotóművész vállalta az alkalmi „tárlatvezetést”. Rövidesen meghitt hangulat alakult ki, és a jelenlévők fe-

szűlten figyelték az etnofotográfus izgalmas magyarázatait, élménybeszámolóját. Persze a közönségnek rendkívül nehéz dönteni arról, hogy melyek azok a képek, amelyek leginkább közel állnak a ma emberéhez itt Magyarországon. Az egyenletesen jól fényképezett anyagból mégis megpróbáljuk kiemelni azokat, amelyek megtekintése feltétlenül ajánlott.

A hegyi pásztor életért bemutató jurtabelső példái ilyenek, rendkívül lenyűgözőek. A hagyományos díszítések, fafaragások, ősi textíliák és szőnyegek között felvillannak az e század termékei is, mint például a műanyag vödör és a táskarádió. A képeken láthatjuk a pásztor kézművességet, az ezüstöntést, a nyereg faváz, a nemezkészítés folyamatait. Különleges élményt adnak a „farkasijesztő”, az „őtörök síremlék”,

„Ölgij város temetőjében” című alkotások. De igazságtalanok lennénk, ha nem említenénk meg azokat a férfiportrékat, amelyeken a szélfúttá férfiarckokat örökítette meg Kunkovács László.

A kiállítás május 8-ig tekinthető meg a Néprajzi Múzeumban (Budapest V., Kossuth Lajos tér 12.).

De lássuk hogyan vélekedik minderről a művész, a kiállítás katalógusában:

„Mongólia közgyűjteményének ajándékozott és ott vándoroltatott fotókiállításomnak köszönhetően tavaly meghívtak a belső-ázsiai országba, annak is a legtávolabbi csücskébe, ahová mindig vágytam: az Altajba. A fél-magyarországnyi, de ötvenszer ritkábban lakott Bajan-Ölgij megyében török nyelvű nemzetiségek élnek, legtöbbnyire kazakok. A tágas medencékkel teli, fennsík jellegű tájon a pásztorkultúra archaikus formái őrződtek meg.

Kelet nagyobb léptékű gondolkodásra nevel, bölcsé tesz. Az írott történelem előtti korok nomád népei halomsírokkal, kőkörökkel, kősorokkal üzennek a mának, s örök törvényekre figyelmeztetnek. Hosszú időre szóló tanítást kaptam a mai utódoktól is, akik zavartalan harmóniában élnek a természettel.

Magamról csak a legszükségesebbeket. Előbb pedagógusként, később országjáró tudósítóként és szerkesztőként a sajtóban dolgoztam, ez jó alapozásnak bizonyult. Intézményhez nem köthető tennivalóim már régtől öntörvényű életformára, szabad pályára kényszerítettek — ennek előnyeivel, s hátrányaival. Lételemem a falukutató munka, és ötvenhárom évesen sorra szervezem az egyszemélyes ázsiai expedíciókat. Nehezen körülhatárolható mesterségemet újabban vizuális antropológiának nevezi a tudomány.

Néprajzi, szociográfiai, kultúrtörténeti tárgyú fényképeimből 1983 óta rendezek kiállításokat. Az „Élő agrártörténet”, „Tiszai barangolások”, „Ős-építmények”, „Hagyományos halászat”, „Pásztoemberek”, „Lhasától Sigacéig”, a Kazakisztánban bemutatott „Kunok Magyarországon” és a szamanizmusról szóló „Táltoserő” című fotótárlatok eddig félszáz helyen fordultak meg idehaza, és hét országban hozták közelebb egymáshoz a népeket.”

F. Tóth Tibor

látogatnának távoli vidékekre, hogy megismerjék az ott élő emberek évszázados, sőt évezredek távolába visszanyúló kulturális örökségét, hagyományait, tárgyi és szellemi alkotásait, hogy megismerjék azokat a viszonyokat, amelyek történelmüket, létüket alakították, befolyásolták. Ehhez tud hozzájárulni az a könyvtári sarok is, amelynek megszületése most van folyamatban. A „japán-sarok”-hoz hasonlóan szeretnénk itt összegyűjteni és elhelyezni a Törökországról szóló műveket, török szerzők műveit, alkotásait, zenei dokumentumokat, a Török-Magyar Baráti Társaság kiadványait, tájékoztatóit. Szívesen fogadunk a „török-sarok” számára ajándékozott írott, vagy hangzó anyagokat, kisebb tárgyakat meglévő dokumentumaink kiegészítésére.

Várunk továbbá minden érdeklődő olvasót: a dokumentumok kölcsönözhetőek, és igénybe vehető hang- és fénymásolat-szolgáltatásunk is. A könyvtár kiállítótermében szívesen rendezünk török-tárgyú kiállításokat, szervezünk előadásokat, helyet adunk klubrendezvényeknek.

T. Varga Györgyné
zenei könyvtáros

A nyitvatartási idő: hétfőn, kedden, szerdán, pénteken 9-19 óráig, szombaton 13-18 óráig, vasárnap (csak az olvasóterem) 9-13 óráig.

Cím: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XIII., Dagály u. 9., telefonszám: 140 33-09

Megközelíthető: a 3-as Metróval az Árpád-híd vagy a Forgách utcai megállóig s onnan kb. 5 percre, az 1-es villamossal az Árpád-hídig, a 84-es autóbusszal az Árpád-hídi végállomásig, a 133-as autóbusszal a Dagály utcai megállóig.

Bir fotoğraf sergisi üzerinde

17 Mart 1995 tarihinde bir fotoğraf sergisine gezme şansına sahip oldum. Fotoğraf sanatçısı László Kunkovác harikalar yaratmış. Tespitleri o kadar güzel ve çarpıcı ki, insanı tüm duygularına yoğun bir şekilde sesleniyor. Serginin yapıldığı Etnografya Müzesinin binasına girdiğinizde büyüleniyorsunuz. Altın yaldızlı tavan işleri, uzun mermer sütunları ve sütun başları bir dantel gibi örülmüş. İnsana bir sarayın girişi hissini veren çok güzel çapraz merdivenler... Merdivenlerden çıktığınızda kendinizi bir ilah gibi hissediyorsunuz. Bu büyültü ortamda gözleriniz sizi başka büyültü bir ortama çekiyor. Fotoğraflar!!!

Sanatçı çok özel anları, yaşamın parçalarını görüntüleyerek insanda çok değişken ve güzel duygular uyandırıyor. İnsanların doğal ortama uymak için verdikleri mücadele, teslimiyet duygusunun gözlerindeki ifadesi ve yaşamlarının zenginleştirme çabalarının objektifle bu denli gerçekçi bir biçimde yakalanması gerçekten de görülmeye değer!

Dikkatli çeken bir konu da bence sanatçının kendine özgü bir yönünü gösteren bazı fotoğraflardaki erotik yaklaşımlar. Yaşamdaki bütün özellikleri fotoğraflara yansıtmak: Öfke, kin, doğum, ölüm, savaş, barış ve sevgi... İşte sanat budur. Bu yağlı dünyamızın var oluşundan bugüne dek hiç de yabancı olmadığımız duygular ve eylemler. Yalnız bir farkla, bir sanatçı gözüyle daha incelikli, daha ayrıntılı ve daha vurucu bir biçimde...

László Kunkovác sergiye gelen insanları geçmişe, günümüze ve geleceğe götürerek, çarpıcı olmayı başarıyor. İnsanlara insan olduklarını hatırlatıyor. Moğol-Alтай Kazakları fotoğraf sergisi gerçekten şiiirdi diyebilirim. Zor koşullar insanları geleneklere sıkı sıkıya bağlayan ipler gibidir. Sanatçımız fotoğraflarında ana konu olarak bu geleneksel yaşamı ele almış.

Özellikle bir resim beni çok etkiledi. Küçük bir çocuğun bir taş yığını üzerinde çok güçlüymüşçesine kollarını iki yana açarak adeta meydan okur gibi durması insanın dayanma ve mücadele etme ruhunun fotoğrafla sabitleştirilip vurgulanmasıdır.

Çok etkilendiğim bu sergiyi herkesin mutlaka bir defa görmesini tavsiye ederim. Yaşamın akışı içinde bu mücevher değerindeki anları kaçırmamak gerektiği görüşündeyim. László Kunkovác ustayı yürekten kutluyorum. Yeryüzünde böyle insanlar olduğu için de Tanrı'ya şükrediyorum.

İnci Yurdakul

Hírek Hírek Hírek Hírek

1994. december 6-10 között török energetikai delegáció tartózkodott Magyarországon Ahmet M. Gökçen professzor, a Török Küztársaság Energetikai és Természeti Erőforrások Minisztériumának államtitkára vezetésével. Magyar részről dr. Hegyháti József, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium helyettes államtitkára elnökölt azon a plenáris ülésen, amelyen a két országot kölcsönösen érdeklő kérdéseket, illetve az Anakrában korábban aláírt energetikai jegyzőkönyvben lefektetett együttműködéssel kapcsolatos eredményeket és további lehetőségeket tekintették át. A küldöttség ellátogatott a Transzelektro Rt. székházába, a Paksi Atomerőműbe, valamint a Mátravidéki Hőerőműbe. Az új jegyzőkönyv aláírására a Török Nagykövetségen adott fogadás keretében került sor.

...

A Magyar-Török Baráti Társaság 1995. március 2-án tartotta meg az évi rendes közgyűlését. Gál Tímea, a társaság főtitkára beszámolt az elmúlt év társasági eseményeiről, a magyar-török baráti kapcsolatok alakulásáról és ismertetette az 1995. évi terveket.

Fehér Géza, a társaság elnöke-tájékoztató keretében ismertetette a Nagy Szulejmán és kora című kiállítás megszervezésének nehéz körülményeit. Szick Károlyné gazdasági titkár a társaság gazdálkodásáról adott részletes tájékoztatást, Visóczki Istvánné pedig az elnörszö bizottság nevében számolt be arról, hogy a társaság működésében, pénzügyi gazdálkodásában hiányosságokat nem tapasztaltak.

A közgyűlés módosította a társaság alapszabályát, és decentralizálta a képviselői jogkört. E szerint a jövőben az elnök mellett az alelnök és a főtitkár is képviselheti a társaságot, pénzügyi kérdések-

ben pedig a főtitkár vállallhat kötelezettséget a gazdasági titkár ellenjegyzésével.

A gazdasági beszámolóból ismertté vált, hogy a befizetett tagdíjak összege a társaság postaköltségeit is alig fedezi. Ezért a közgyűlés úgy határozott, hogy folyó évben a tagdíj összege 800 Ft, a nyugdíjas és a diák tagtársaknak pedig 400 Ft. Azoknak a tagoknak és nem tagoknak, akik a társaság „Török Füzetek” című időszak kiadványát szeretnék előfizetni, erre a célra 200 Ft-ot kell befizetniük a társaság számlájára. Az előállítási- és a postaköltségek rendkívüli mértékű megemelkedése miatt a „Török Füzetek” díjmentes terjesztését a társaság a jövőben már nem tudja vállalni. Tehát azoknak a tagoknak, akik a „Török Füzetek”-et ebben az évben is szeretnék megkapni, a mellékelt befizetési lapon 1000 Ft-ot, illetve a nyugdíjasoknak és a diákoknak 600 Ft-ot kell befizetniük.

TÖRÖK FÜZETEK

A Magyar-Török Baráti Társaság Időszakos lapja
Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Puskás László, Szmilko Györgyi, F. Tóth Tibor

Felölös szerkesztő: F. Tóth Tibor

Tervezés, tipográfia: Takács István

Levélcím: Szmilko Györgyi 1361 Budapest, Pf. 6.

Fax: 117-94-53; 117-27-19

Terjesztő az MTBT a tagjai részére.

HU ISSN 1217-6141